

Z DRUGIEJ STRONY GÓRY

Pamięci Dziadków,

którzy bezwarunkową akceptacją umacniali mój egocentryzm

oraz Rodziców,

którzy pokazywali, jak go przekraczać

Anna Szuster

Z DRUGIEJ STRONY GÓRY

Oczekiwane i nieoczekiwane następstwa
przyjmowania perspektywy
innej osoby

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2019

MONOGRAFIE

Seria Monografie Polskiego Stowarzyszenia Psychologii Społecznej

Recenzja: prof. dr hab. *Ewa Trzebińska*

Recenzje:

prof. dr hab. *Hanna Brycz*

dr hab. *Kamil Imbir*

Redaktor prowadząca:

Anna Raciborska

Redakcja:

Magdalena Mendys

Korekta:

Joanna Barska

Projekt okładki:

Katarzyna Juras

Na okładce wykorzystano grafikę autorstwa *Jadwigi van de Logt*,
Tomasz Wydro – pomysł rysunku, współpraca infograficzna

Copyright © 2019 by Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

Publikacja dofinansowana

przez Wydział Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego

ISBN 978-83-65390-05-9

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

ul. Wiślana 8 (róg Browarnej), 00-317 Warszawa

tel./faks 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91

dział handlowy: jak wyżej, w. 108

e-mail: info@scholar.com.pl

www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze

Skład i łamanie: WN Scholar (*Jerzy Łazarski*)

Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii, Marki k. Warszawy

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	9
Metaforycznie o perspektywie	11

CZĘŚĆ I

O ZŁOŻONOŚCI UWARUNKOWAŃ PRZYJMOWANIA PERSPEKTYWY INNEJ OSOBY

ROZDZIAŁ 1

MOŻLIWOŚCI SPOŁECZNEGO UMYSŁU – NEURONALNA PODSTAWA ZDOLNOŚCI PRZYJMOWANIA PERSPEKTYWY	15
---	----

ROZDZIAŁ 2

O RÓŻNYCH SPOSOBACH REPREZENTOWANIA INNEGO	20
2.1. Ja jako dominujący system regulacji	20
2.2. O różnych sposobach odzwierciedlania Innego	22
2.2.1. Kiedy Inni włączani są w obszar Ja	22
Projekcja Ja	23
2.2.2. Kiedy Inni wyłączani są z obszaru Ja/My	24
Dyskryminacja – wystarczy, że nie jest „swój”	25
Dehumanizacja – różne postacie ograniczania człowieczeństwa Innych	25
2.3. Autonomiczne postrzeganie Innych – alternatywa dla instrumentalnego ich postrzegania	27
2.3.1. Rozwój poznawczy	27
2.3.2. Fenomen empatii	27
2.3.3. Altruizm i prospołeczność	28
2.3.4. Teoria konstruktów osobistych, złożoność poznawcza – teoria życia	31
2.4. Podsumowanie	32

ROZDZIAŁ 3

PROCES PRZYJMOWANIA SPOŁECZNEJ PERSPEKTYWY	33
3.1. Autodystansowanie się, czyli przyjmowanie perspektywy wobec własnej osoby	33
3.2. Gdy Inny jest obiektem przyjmowania perspektywy	34
3.3. Neuronalne podstawy przyjmowania perspektywy	36

3.4. Rozwojowy aspekt przyjmowania perspektywy	38
3.5. Sytuacyjne przyjmowanie perspektywy	39
3.6. Przyjmowanie perspektywy jako zdolność dyspozycyjna	42
3.7. Podsumowanie	44

CZĘŚĆ II

REGULACYJNE KONSEKWENCJE PRZYJMOWANIA SPOŁECZNEJ PERSPEKTYWY – BADANIA WŁASNE

ROZDZIAŁ 4

CIELESNOŚĆ W PROCESIE PRZYJMOWANIA PERSPEKTYWY	49
4.1. Mimikra – elementarny przejaw przyjmowania perspektywy	50
4.2. Aktywizacja mimikry jako sposób na ograniczanie negatywnych relacji międzygrupowych	55
4.3. Kiedy swój opuszcza kategorię My – o naśladowaniu i empatii łagodzących stosunek do odstępców	59
4.4. Podsumowanie	64

ROZDZIAŁ 5

TECHNOLOGIA CYFROWA – ŚWIAT STWORZONY NA NOWO	66
5.1. Technologia, narzędzia umysłu, konsekwencje dla funkcjonowania poznawczego	66
5.1.1. Sieć – charakterystyka cyfrowego przetwarzania informacji	68
5.1.2. Sieć – cyfrowe oblicze relacji społecznych	69
5.2. Przyjmowanie perspektywy – antidotum na wspieranie agresji w cyberprzestrzeni	71
5.3. Empatia afektywna w ograniczaniu negatywnych zachowań świadków cyberprzemocy	75
5.4. Empatia poznawcza w ograniczaniu negatywnych zachowań świadków cyberprzemocy	79
5.5. Twarz ludzka jako uniwersalny filtr przemocy rówieśniczej w sieci	85
5.6. Druga strona medalu: czy empatia afektywna i poznawcza mogą sprzyjać pomocy w sieci?	88
5.6.1. Pomocność w sieci	88
5.6.2. Zachowania pomocne w sieci – rola empatii afektywnej i poznawczej – podsumowanie	94
5.7. Regulacyjne znaczenie przyjmowania perspektywy w sieci – podsumowanie	95

ROZDZIAŁ 6

PO DRUGIEJ STRONIE REGAŁU – O SPOŁECZNYCH KONSEKWENCJACH PRZYJMOWANIA PRZESTRZENNEJ PERSPEKTYWY 99

ALICJA GNIEWEK, ANNA SZUSTER

- 6.1. Społeczny i przestrzenny wymiar przyjmowania perspektywy – awers i rewers zjawiska 99
- 6.2. Przestrzenne przyjmowanie perspektywy – jeden czy kilka procesów? 102
- 6.3. Integracja społecznego i przestrzennego aspektu przyjmowania perspektywy 103
- 6.4. Społeczne konsekwencje przyjmowania przestrzennej perspektywy 105
 - 6.4.1. Regał – metoda operacjonalizująca przestrzenne przyjmowanie perspektywy 106
 - 6.4.2. Społeczne konsekwencje torowania przestrzenną perspektywą – jak działa metoda *Regał* w domenie społecznych ustosunkowań 110
 - 6.4.3. *Regał* – modyfikacja metody operacjonalizacji przestrzennego przyjmowania perspektywy 115
 - 6.4.4. Przyjmowanie perspektywy przestrzennej a zjawisko infrahumanizacji – badanie replikacyjne 120
- 6.5. Nieoczekiwane konsekwencje przyjmowania perspektywy przestrzennej – podsumowanie 124

ROZDZIAŁ 7

RÓŻNE OBLCZA PRZYJMOWANIA PERSPEKTYWY – PODSUMOWANIE 127

- 7.1. Ucieleśniony poziom przyjmowania perspektywy 128
- 7.2. Przyjmowanie perspektywy Innego w sieci – rola empatii afektywnej i poznawczej 128
- 7.3. Po drugiej stronie regału – przestrzenna perspektywa w percepcji społecznej innej osoby 130
- 7.4. Przyjmowanie perspektywy – o wyjątkowości zjawiska 131

BIBLIOGRAFIA 134

SPIS RYCIN I TABEL 164

INDEKS NAZWISK 166